

סימן נא

בענין אם מותר להשאיר גויה לבר בבית ישראל

הפוסק

רב שלומים מגבחי מרומים
לידי"נ מרביץ תורה לעדרים ומזכה רבים
הרה"ג ר' אפרים יצחק הילמן שליט"א
מורה הוראה ומרביץ תורה בקהילת סאטמר בניו יורק

נעימות בימינך נצח

מכתבו קבלתי לנכון ביום צאתי מביתי בטיסה לארה"ב והנני משיבו דבר בהיותי בלוס אנג'לס, ואין אתי ספרים רבים, אך מחיבת הקודש אכתוב את הנלענ"ד בעיקר שאלתו.

אבל אם הודיעו שדעתו לשהות אסור ואם אינו נהנה בחליפין מותר בכל ענין דלא חיישינן שמא החליף להכשילו כיון שאין לו הנאה בדבר".

הרי דלא חיישינן שמא יחליף א"כ יש לו הנאה מזה, ומקור הלכה זו בדברי התוס' בעבודה זרה (י"ב ע"א ד"ה ושדי) וז"ל "ושדי עובד כוכבים נבילה בקדירה פירש ר"י שדי בשר כחושה שלו ושקיל בשר שמינה כדי להרויח אבל בחנם כדי להכשיל את ישראל לא חיישינן אפילו הולך למרחוק וראה מדלקמן בפרק שני (דף ל"ד ע"ב) גבי ההיא ארבא דמורייסא דלא חייש לתערובת חמרא כיון דקיסתא דמורייסא בלומא פירוש בזוזא וקיסתא דחמרא בארבעה לומי פירוש בארבעה זוזי ומהאי טעמא שבקינן בכל יום קדירות שלנו לשפחותינו עובדות כוכבים ולא חיישינן דילמא הטילה איסור בתוכו" וכך הוא שם גם ברא"ש ובר"ן וכן הביא הבית יוסף בשם עוד מרבותינו הראשונים.

ונראה לכאורה לפי זה דבני"ד אין לאסור דבשלמא בימיהם היה מקובל שבשר

שאל כת"ר אם מותר להשאיר עוזרות נכריות בבית כאשר בעלי הבית יוצאים לסדר עניניהם, וכת"ר הביא את מה שמבואר ביו"ד (סימן קי"ח סעיף י"ב) דיש להחמיר שלא להניח שפחות בבית א"כ יוצא ונכנס, וכתב לפי"ז דכאשר בעלת הבית מודיעה לעוזרת שהיא יוצאת לשעה או שעתיים המאכלים נאסרים, וכך הוא נוהג בביתו, דלעולם אומרים לעוזרת שתיכף יחזרו כדי שיהיה מצב של יוצא ונכנס. אמנם חמותו לא נהגה כן והשאירה את העוזרת בבית לבדה באופן האסור ושוב שלחה מתבשילי השבת לבית מע"כ, ושאל בכה"ג אם יש מקום היתר למאכלים אלה.

הנה איתא בשו"ע (יו"ד סימן קי"ח סעיף י') "המניח עובד כוכבים בביתו ובו דברים שאם הוחלפו יש בהם אפילו איסור תורה אם הוא יוצא ונכנס או אפילו שהה זמן רב ולא הודיעו שדעתו לשהות מותר ולא חיישינן שמא החליף אפילו אם הוא נהנה בחליפין, והוא שלא סגר הבית עליו לפי שהוא מתיירא בכל שעה לאמר עתה יבוא ויראני.

אין לחשוש שיוסיפו חלב בתבשיל דהלא אין חוששין שיעשו כן כדי להכשיל אלא להנאתן. ועוד דאין מקובל היום להכניס חלב בתבשיל של בשר ואין התבשיל נחשב בכך למשובח יותר, ומשו"כ נראה דגם לפי טעם זה אין צריך להחמיר.

וגם מש"כ שכמה פעמים אירע בזה קלקול נראה דכונתו למש"כ הרא"ש (שו"ת כלל י"ט סימן י"ח) והביאו הב"י שם "ויש בבית עבדים שמביאין להם בשר ממקולין של גויים". הרי דמיירי שהעבדים והשפחות שבבית רגילים להביא להם בשר טריפה מהמקולין של נכרים ולכן הקלקול שכיח, אבל בני"ד שאין הדרך כלל שהנכריות שעובדות בביתנו יש ברשותן בשר מה קלקול שייך בדבר.

אמנם ראיתי בפרי תואר (ס"ק י"ז) דאף אם אין ביד העבדים בשר אסור דלמא אתרמי עי"ש, אך מלבד מה שדבריו מחודשים נראה דאף לשיטתו אין זה אלא בזמן שהיה מצוי ומקובל שעבדים ושפחות הביאו אתם בשר שלהם, משא"כ בזמנינו, ודו"ק בזה.

ומשו"כ נראה בני"ד דאף אם יש מקום להחמיר לכתחלה ולהטעות את הנכריות שתחשובנה שהישראל יוצא ונכנס, בדיעבד אין להחמיר כלל, ובשעת הדחק יש להקל בזה אף לכתחלה.

והנה בסימן קכ"ב (סעיף ט') איתא "יש ליזהר מלהניח בבית עובד כוכבים כלי סעודה דחיישינן שמא ישתמש בהם" והרמ"א שם הוסיף "ולכתחלה יש ליזהר בכל ענין אפילו בעבדים ושפחות העובדי כוכבים שבבית ישראל שלא ליחד כלים שלנו אצלן שמא ישתמשו בהם בדברים אסורים". ובש"ך (שם סק"ט) כתב דמה שאין נזהרים בזה היום משום שהישראל יוצא ונכנס דבכה"ג מותר לכתחלה עי"ש.

שמן משובח מבשר כחוש וחששו שמא תחליף בשר שמן בבשר כחוש וכדו', אבל מה שייך בזמנינו החלפה להנאתה ומהי"ת נחשוש שהתבשיל שלהם גרוע משלנו, והרי כתבו התוס' דמשום סברא זו אנו נוהגים להניח שפחות נכריות בבית ולא חיישינן שמא יחליפו תבשילים. וכ"כ הש"ך (סי' רע"א סק"ו), ובמג"א (סי' תקי"ז סק"ג), ובנוב"י (קמא יו"ד סי' ל"ח) כתב "וגם אי"צ שום ראייה והסברא נכונה מצד עצמה".

אמנם בסעיף י"ב שם כתב השו"ע "יש להחמיר שלא להניח הקדרות אצל השפחות כשאין הישראל בבית" ולכאורה סתר דבריו (מסעיף י') שם פסק שאין בזה חשש.

אך באמת אין בזה סתירה כלל, דדברי המחבר מושתתים על דברי הטור שכתב בשם הרא"ש כדברי התוס' שעל זה אנו סומכין להניח הקדרות אצל השפחות כשהולכין לבית הכנסת, אלא ששוב כתב "ונכון לירא שמים להחמיר כי כמה פעמים אירע קלקול בדבר, ועוד כדי להשביח חלקה נותנת חלב בקדרה".

וכונתו ברורה דאף שמעיקר הדין אין בזה איסור מ"מ ראוי לירא שמים להחמיר משום שכמה פעמים אירע בזה קלקול, ועוד דיש חשש שמא השפחות יוסיפו חלב בקדירה של בשר כדי להשביחו. ונראה לענ"ד דשני הטעמים שכתב להחמיר בזה, לא שייכי בני"ד. דכבר כתב הפרישה (בס"ק ט"ו) לבאר דרק כאשר גם השפחות אוכלות מן התבשיל יש חשש שיוסיפו בו חלב כדי להשביחו **להנאתן** משא"כ בני"ד דאין העוזרת הנכריה מיועדת לאכול מן התבשיל כלל. והכנה"ג (בהגהות הטור אות כ"ט) כתב דחיישינן שתוסיף חלב כדי שישבחה שהיא בשלנית טובה, הרי דמיירי לשיטתו בשפחה המבשלת בבית ישראל, ומ"מ ברור לשני הפירושים שלא חששו בזה שתוסיף חלב לתבשיל כדי להכשילנו. וא"כ

ולכאורה משמע מזה טעם נוסף להחמיר, ואפילו כשאין כאן תבשיל אלא כלים בלבד דחיישינן שמא בישלו בכלים מאכלות אסורים. ובאמת ראיתי באגרות משה (יו"ד ח"א סימן ס"א) שכתב דאם השאירו נכרים בבית אסורים הכלים עד מעל"ע, עי"ש.

והדברים תימה בעיני דאף הרמ"א לא החמיר בזה אלא לכתחלה **שלא להניח** ולא בדיעבד, ועיין בבהגר"א (ס"ק ל') שכתב שדברי הרמ"א כאן מושתתים על המבואר לעיל בסימן קי"ח סעיף י"ב ד"יש להחמיר שלא להניח הקדירות אצל השפחות כשאין ישראל בבית". וגם שם אין איסור בדיעבד אלא לכתחלה **יש להחמיר שלא להניח**. ונראה עוד דגם בזה לא החמיר אלא בעבדים הרגילים להביא אתם בשר שקנו במקולין של נכרים כמבואר, ולא במשרתות שבזמנינו שלעולם אין מביאין איתם בשר, ואין להם כלל רשות להשתמש בכלי הבישול שבבתינו.

ונראה עוד טעם להקל בזה, דהנה לשון הרמ"א "לכתחלה יש לזהר... שלא לייחד כלים שלנו אצלן שמא ישתמשו בהם בדברים האסורים", וצ"ב בכונתו שלא לייחד כלים שלנו אצלן, והלא כל הכלים שבבית לכאורה ברשותם משיצאנו את הבית. ונראה דבאמת אין איסור אלא בכלים שייחד הישראל לנכרים לשימושן ונתן להם רשות להשתמש בכליו, אלא שנאמר

לגויים שאין להם להשתמש בכלים אלה אלא לדברים המותרים ולא לדברים אסורים, ורק באופן שאין בו משום בישול עכו"ם, ובזה כתב הרמ"א להחמיר שמא ישתמשו בדברים אסורים, וזו כונתו שאין לייחד כלים שלנו אצלן דכל שהכלים מיוחדים אצלו הו"ל כאילו ברשותו הם. אבל בכלים שאין להם רשות כלל להשתמש בהם אין לחוש.

ועינתי במרדכי במס' עבו"ז (סימן תתל"ג) שהוא מקור הלכה זו וראיתי שמדבריו נראה כדברינו הנ"ל, דז"ל "מיהו אותן הסכינים שמוציין העבדים עו"כ שבבית ישראל אנה ואנה אותם יש להתיר מטעם ספק ספיקא, ומ"מ נכון להחמיר". הרי דמיירי בכלים שהנכרים מוציין אנה ואנה ולא בכל הכלים שבבית שאינם ביד השפחות ואין להן רשות לנגוע בהם, וכ"ז נראה ברור לענ"ד.

סוף דבר לענ"ד יש להקל בזה בדיעבד, ובשעה"ד אף לכתחלה כיון שבזמנינו אין נהוג שהמשרתות מביאות אתן אוכל הטעון בישול, והן יודעות שאסור להן להשתמש בכלים שלנו ואומן לא מרעי אומנותיה, ובכה"ג לא מצינו איסור.

ברוב ידידות ויקר
אשר ויים